

125 години от рождението на Димчо Дебелянов

Димчо Дебелянов бил обречен да обича безнадеждно, а мъката му да ражда шедьоври

Прочути и малко известни шедьоври на Димчо Дебелянов бяха събрани в новата книга „Аз искам да те помня все така“. Чрез тях, писма, автентични фотографии и непубликувани досега материали е разказана историята на любовите на поета. Книгата, с луксозна твърда подвързия и цветни илюстрации на Ралица Денчева, се вписва в поредицата на издателска къща „Персей“, насочена към преоткриване на големите български класици посредством изнасяне на неизвестни факти от интимния им живот и прочитане с нов поглед на техните шедьоври.

Димчо Дебелянов, 1912

Големите български поети като Ботев, Яворов, Дебелянов, Ясенов, Смирненски, Гео Милев и Вапцаров са обречени от съдбата да умрат млади. Немалко от тях са осъдени и на безнадеждна любов. Мъката от несподелените им чувства или загубата на любимата обаче ражда едни от най-големите шедьоври на поезията ни, които продължават да вълнуват поколения българи и чрез тях да се обясняват в любов на любимия си човек.

Под въздействието на такива чувства Димчо Дебелянов създава прочутата си любовна елегия „Аз искам да те

помня все така“. Тя е рожба на романтичната му връзка с красавицата **Мария (Мара) Василева**. Заради прекрасния ѝ глас, с който пеела прочувствени или закачливи песни, приятелите ѝ я наричали Звънчето. Връзката ѝ с поета продължава три години. „Дълбоко, пламенно Димчо обичаше Мара Василева“ – пише в спомените си сестрата на поета – Мария Григорова, и е убедена, че съименницата ѝ е може би най-силната любов в живота му. Най-силната – защото преминава през различни изпитания.

Още първата среща на Димчо и Мара взривява буря от емоции в чувствителното сърце на твореца. Това е любов от пръв поглед. За съжаление не са запазени писмата между двамата. Може би са били и унищожени от самия поет. Причината е един гаф на Мара Василева, който попарва Димчо. Красавица и кокетка, Мара постоянно била подложена на ухажвания. По време на връзката си с поета тя си кореспондирала и с друг обожател. И един ден, след като написала писмо и до Димчо, и до другия си ухажор, тя неволно разменила писмата в пликочете и това, предназначено за другия, било получено от поета. На това отгоре кокетката била приложила и своя фотография.

Огорчението и мъката на Димчо са големи, той дълго страда заради наранените си чувства. Но явно обичта му към Мара е била много

Картичка от Д. Дебелянов до И. Дерменджийска

силна, щом, когато тя се разболява от туберкулоза, той притичва до болничното ѝ легло. Прегръща я и я целува, предусещайки фаталния край. Сестрата на поета – Мария Григорова, вероятно е открила чернова на писмо до любимата на Димчо, щом го цитира в спомените си. Поетът пише на любимата си, на която е простил: „Аз съжالياвам, че не останах по-дълго време в болницата до твоето легло. Повече трябваше да те държа до себе си, повече, повече да те целувам...“

В ръкописа на шедьовъра „Аз искам да те помня все така“ има поставено заглавие „На раздяла“ и посвещение, написано с молив и след това зачертано – „На Звънчето“. С посвещение „На Зв.“ е и първата публикация на стихотворението (в 3. 11. 1913 г. във в. „Смях“). Година по-късно творбата е водеща в цикъла „Елегии“, където заглавието и посвещението са махнати. Така Димчовият шедьовър заживява свой живот, като се преписва и предава от ръка на ръка, рецитира се и накрая попада и в учебниците. Ако любовта на поета към Мара Василева е с най-много перипетии и драматизъм, най-продължителната му връзка е с ихтиманската девойка **Иванка Дерменджийска**.

Това е любимата на поета, романтич-

ната връзка с която продължава най-дълго време и слага своя отпечатък върху целия му съзнателен живот и творчество. Иванка е на тринадесет години, а Димчо – на шестна-

десет, когато се запознават (1903) и се пробуждат симпатиите между тях. Завършила гимназия в София, тя е съченичка и приятелка на прочутата оперна певица Христина Морфова. Любовта ѝ към музиката и литературата, опитите ѝ да пише стихове още повече я сближават и сродяват с Димчо. След като завършва образованието си в София, Иванка става учителка в родния си град. Димчо често гостува в Ихтиман на близкия си приятел Гьончо Белев и съпругата му. Между двамата тече и дълга кореспонденция, немалка част от която е достигнала до нас благодарение на близките роднини и приятели на поета, както и на самата Иванка. Димчо често ѝ праща книги, които са го впечатлили, обсъжда ги с нея. Срещите им са в Ихтиман или в София. Има ги и дежурните клюкари, които вгорчават връзката им. В едно градско, но все още патриархално по манталитет общество, каквото е тогавашното, младата жена не може да не се грижи за доброто си име. Затова част от срещите, които си уреждат, поне за да се зърнат за малко отдалеч, така и не се състоят. Това поражда и конфликти между тях, огорчение и усещане за недостатъчно разбиране от страна на другия.

С цел да не се задълбочат отношенията им, през 1912 г. родителите на Иванка я изпращат да следва в Швейцария, но имат възможност да я издържат само една година. Завръщайки се, младата жена продължава работата си като учителка в родния си град. Все пак като че ли Иванка остава вярна на Димчо, стаила в сърцето си надеждата, че някога ще бъдат заедно. Омъжва се четири години след смъртта на Димчо – за учителя по литература Недьо Горинов. През есента на 1958 г., при откриването на къщата музей „Димчо Дебелянов“ в Копривщица, тя написва в книгата за впечатления: „След сетната среща аз жадно те търсих...“ Умира на 14 февруари 1968 г. Трагична е любовта на Димчо към къдрокосата столичанка **Елена Петрунова**. Тя била дъщеря на полковник и Димчо я среща за пръв път в центъра на София, на тротоара на ул. „Московска“, когато безпаметно се влюбва в нея. Чувствата му се за-

силват, когато той става квартирант в нейната къща. Но една лятна вечер на 1911 г. Елена е застреляна от баща си, който след това също се гръмва. Злите езици говорят, че причина за трагедията е не позволената страст, която родителят изпитвал към дъщеря си.

На тази Димчова любима е посветен сонетът „Ела и дай ми своята радост ясна“, в който началните букви на всеки стих образуват акростих „Елена Петрунова“. В изданието на ИК „Персей“ за пръв път се публикува оригиналният текст на Дебелянов. Интересен факт е, че познаваме стиховете на поета в редактиран вариант. Тъй като приживе Дебелянов няма нито една издадена книга, след смъртта му неговите приятели Николай Лилив, Димитър Подвързачов, Константин Константинов събират стиховете му (от публикации в печата и ръкописи в авторския му архив) и ги издават. Оттогава досега във всички издания на поета до днес те се преиздават в този им вид, но някои от стиховете са били редактирани от Димчовите приятели и ги познаваме в тази им редакция. Но при някои от тях редакторската намеса е неуместна и влиза в противоречия с авторския замисъл. Така например в споменатия сонет „Ела и дай ми своята радост ясна“ в редактирания му вариант, познат досега, е нарушен акростихът.

Елена Петрунова, 1910

На любимата си Елена Петрунова поетът посвещава и превода си на еротичния роман „Афродита“ от Пиер Луис („На една скъпа покойница – обещаният дар.“).

Напълно неизвестен факт е връзката на Димчо Дебелянов с актрисата **Маня Цачева**, която прави международна кариера, за каквато колегите ѝ и днес биха могли само да мечтаят. Потънали в пелената на времето са детайлите около романа им. Нашумял поет, докосващ сърцата с нежните си стихове, през 1914 г. Димчо Дебелянов е очарован от красивата 21-годишна актриса. После Маня се омъжва за немския режисьор Манфред Ноа и се превръща в истинска звезда на немското нямо кино. По-малката ѝ сестра Цвета също прави подобна кариера, а брат им Иван е тенор в Дрезденската опера под името Марио Паро и пръв съпруг на оперната прима Мими Балканска. Влюбчив по природа и трудно устояващ на женската прелест, поетът поддържа кратки връзки с **Мери Камарашева**, родом от Никопол и учила във Виена, със закачливата **Лалка Ганчева**, златокъдра и си-неока учителка в Белово (повече на шега двамата обявяват годещ, за който Дебелянов се изпуска пред свой познат и вестта за това излиза

Маня Цачева

по страниците на пресата)... През целия си живот Димчо е обречен да обича безнадеждно и да води бохемски живот с оскъдни средства. Но трудностите, душевните рани и разочарованията той превръща в шедьоври, пред които времето е безсилно. Нека научавайки такива интригуващи факти от живота му, публикувани в книгата „Аз искам да те помня все така“, да прочетем с нови очи вечнозелените стихове на поета.

Пламен Тотев

Д. Дебелянов, Минерва Русинова, Пенка и Гьончо Белеви, 1912

МОЛИТВА

*Сложи ръка на моите устни,
когато, морна да блуждае,
крила душата ми отпусне
и безутешна възроптае;
сложи ръка и запази ме!
Да не надвие скръб безмерна,
и в гняв, и в горест твойто име
с похулни думи да зачерна!*

*Ела и дай ми своята радост ясна,
лъчи обилно в мрачна нощ пръсни,
ела, в нерадост аз самотен гасна,
неволен губя свояте златни дни.*

*Аз ще открия тъмните си тайни,
през звездни нощи ще те чакам сам,
една ще си в вселената безкрайна,
ти кат весталка в светъл, хубав храм.*

*Разсей скръбта на тъмна орисия,
усмихната и в радост, и в беда,
най-скъп венец от песни ще ти свия.*

*О, хубаво дете, дете безрешно,
виж, май си веч отива навсегда,
а розата увяхва безутешно.*

*Аз искам да те помня все така:
бездомна, безнадеждна и унила,
в ръка ми вплела пламнала ръка
и до сърце ми скръбен лик склонила.*

*Градът далече тръпне в мътен дим,
край нас, на хълма, тръпнат дървесата
и любовта ни сякаш пїе свята,
защото трябва да се разделим.*

*„В зори ще тръгна, ти в зори дойди
и донеси ми своя взор прощанен –
да го припомня, верен и печален
в часа, когато Тя ще победи...“*

*– О, Морна, Морна, в буря скършен злак,
сълчи молбите, вярвай – пролетта ни
недосънуван сън не ще остане
и ти при мене ще се върнеш пак!*

*А все по-страшно пада нощ над нас,
чертаят мрежа прилепите в мрака,
утеха сетна твойта немощ чака,
а в своята вяра сам не вярвам аз.*